

reč bere ponajveč naša mlada ... Zdi se mi smešno, rabiti tujko »bircuz« (str. 60) zaradi večje folkloristične natančnosti, prav tako smešno, kakor presajati v slovenščino slovenski slovnici zoprno »razkomada« . Kje se je to zgodilo, ne povem, ne bilo bi morda taktno.

Dr. I. Pregelj.

Peter Bohinjec (1864—1919). Nekako trideset let (1885—1915) je bil Peter Bohinjec marljiv, plodovit, včasih veliko obetajoč, včasih pod povprečnostjo diletantski sotrudnik približno vseh slovenskih slovstvenih listov in ljudskovzgojnega časopisja (Ljubljanski Zvon, Dom in Svet, Družba sv. Mohorja i. dr.).¹ Pisal je vse in o vsem, se uveljavljal kot pripovednik in poljudni znanstvenik, kot prigodničar in podlistkar, skratka: kot tipični slovenski kulturni delavec svoje dobe in brez velike ambicije. Včasih se je sicer zdelo, da je iskal Bohinjec zavedno poti v svojo eno življenjsko nalogo, v pisateljski poklic. Pisateljske sposobnosti je Bohinjec tudi zares imel, dasi se niso razvile, ampak ostale nekako slaboorana ledina. Do pravega umetnika-leposlovca se ni znal povzpeti in dvomim, da bo katero njegovih, celo boljših del (v morju anonimnega, zmašnega, prigodniškega in senilnega) kljubovalo času in živelo. Prepričan sem danes, kar pred petimi leti še nisem bil, da je bil Peter Bohinjec že deset let pred svojo smrtjo samo še historična vrednota v zgodovini slovenske besedne umetnosti, da je odživel z vsakim svojim delom tisto uro, ko so ga tiskali in enkrat prebrali. Vzroki so ležali v osebnosti in značaju Bohinjca samega, dasi o tem ni bil prepričan in tega najbrže niti vedel ni. Karakteristika njegove pisateljske osebnosti bi bila približno sledeča: Bohinjec je realista v okusu Levčevega uredništva. Snovno in tehnično se je razvil v ljudskega pripovednika iz Jurčiča. Kersnika in nekaj malega iz severnoslovenskih slovstev (češko, rusko). Kot odločno racionalen duh je imel oko za vso realnost doživljaja. V psihologijo predmeta pa ni znal seči, ker je bil sploh v filozofiji pravo kmetsko dete. Imel je gotov zdrav čut za hvaležen epski motiv, za sočno folkloristično besedo, bil pa je premalo umetnik, da bi bil znal snovnost v sebi preobličiti, in premalo resen delavec, da bi se bil z močjo svoje volje in svojega intelekta pognal nad rutino diletantstva, nad nivô elementov poetike, ki so pri njem povprečnost bibliofilnega maturanta starejših slov. humanističnih šol. Imponiral je s svojo zdravo domačo nazornostjo estetu Levcu in se razvil v »Domu in Svetu«, kjer je bil nekaj let vodilna pripovedna osebnost. V romanu o »stari pravdi« je ustvaril problematično delo, ki je nekakšna evolucionalna stopnja v razvoju slovenskega realizma. Hibe njegovih večjih povesti (Jarem pregrehe, Najmlajši mojster, Zadnji gospod Kamenski, Volja in nevolja) izvirajo iz gotove mentalne nedoraslosti: sijajna ekspozičija zvegetira v mahedravem, nekavzalnem zapletku in podlistkarsko zasnovanem razpletku. Dleto, ki je dvakrat, trikrat zapelo odločno, spodrsne, roka omahne: povest je ostala nedodelan koncept, dokaz darovitosti in obsojanja vrednega diletantstva. Zadnja Bohinjčeva dela (Svetobor, Glagoljaš Štipko, Ljudske

igre) so brez vsake literarne vrednosti. Zaslužen pa je Bohinjec še kot večš prevajevalec iz ruščine, češčine in francoščine (Didon¹), kot spreten feljtonist z deloma prisiljenim dovtipom svoje dobe in boje in kot cerkveni govornik z gotovo čudaško, groteskno ljudsko izviranostjo, katere se je vedno nekam pretirano nečimerno zavedal. (»Samo jaz in Šimenc v Predosljah poveva še kaj« — je menil tri dni pred smrtjo, ko sem jemal slovo od njega!) — Skrbno izbran bi pomenil Bohinjec zdravega ljudskega pripovednika že po svoji bogati snovnosti in pravi domači besedi. Atribut »umetnika« pa mu je odreči.

* * *

S človekom Bohinjcem sem se seznanil pred osmimi leti in sem živel ves ta čas z njim v nekaki neprisiljeni gorenski intimnosti. Tako se mi zdi, da je skoro zanimivejši kot problematičen študij nego kot slovstvena osebnost. Zato mi je bližji, kakor bi mi sicer bil. Spoznal sem boleost njegove pteddesetletne starosti, boleost moža, ki je vedno zopet doživljal resnico, da se je kot pisatelj obživel in ki je vendarle hrepenel po novi rasti, padal v neokusnost in smešnost in se čutil zapostavljenega. Ne vem, s čim bi ga lepše ilustriral, nego z dvema vtisoma o njem, ki jih imam iz zadnjih obiskov v Dupljah. Septembra sem obiskal uprizaritev njegove ljudske igre »Sveta Linharda«. Našel sem sijajno zabavo. Gospod Peter je sedel kot šepetalec v znanem kotlu in pihal strašne tobačne dime na oder pod nože igralcev v prizoru: božja sodba. Ko pa sem šel par dni pred njegovo smrtjo jemati slovo, mi je izročil tri igre s pripombo:

»Kaj naj popravim, napišite. Pa na poseben list, ne v besedilo!«

Vem, da ne bi bil popravljal, kljub opazkam. Vzel sem pa rokopise, ker sem vedel, da mu opomb ne bom pisal. On pa je verjel do zadnjega v življenje. Skoraj do zadnjega. Kajti pri slovesu je rekel vdano:

»To so zdaj žalostni časi za katoliškega duhovnika!« Gospod Peter! Zdravstvuj! Zahvaljen za zadnje besede, za izpoved, da ti je bilo vendarle več, biti katoliški pastir nego pisatelj. Gospod Peter! Zato mi ni žal, da sem pisal nekdanj o pisatelju Bohinjcu morda vendarle malo preveč dobrohotno ... Dr. I. Pregelj.

Noviji slovenski pisci. Životopisi i izbor tekstova. Priredio dr. Fran Ilešić. Zagreb 1919. Izvanredno izdanje »Matice Hrvatske«. Tisak Nadbiskupske tiskare u Zagrebu.

V novejšem času so se Hrvatje začeli živahneje zanimati za slovensko literaturo. V tem oziru sta poleg Slovenske in Hrvatske Matice in deloma potom teh dveh kulturnih organizacij zaslužno posredovala dr. F. Ilešić in Zofka Kvedrova-Demetrović. »Matica Hrvatska« je izdala leta 1907. nekako hrestomatijo starejših slovenskih novelistov in pripovednikov z naslovom »Slovenske novele i povesti«. V tej zbirki srečamo Levstika, Jurčiča, Stritarja, Kersnika, Stareta in Mencingerja in zelo dobro došli so tudi življenjepisi posameznih pisateljev. Leta 1910. sta obe Matici skupno izdali dr. F. Detelovo povest »Pegam in Lambergar«. Zofka Kveder-Demetrović je pa izdala leta 1913. »Najbolje slovenske novele« v prevodu in tam predstavila

¹ Primeri glede bibliografije i. dr. Glaser: Slov. slov. zgod. IV. 143. sl., Grafenauer: Kratka zgodovina str. 245 sl. in Dr. Pregelj: Peter Bohinjec, Dom in Svet, 1914.

¹ Prevod je ponesrečen. Op. uredn.

Hrvatoma tudi dr. I. Šorlija in Jos. Kostanjevca. Ta zadnja Ilesičeva knjiga »Noviji slovenski pisci« seznanja hrvatsko občinstvo v glavnem s slovenskimi pisatelji, ki so se udejstvovali nekako od leta 1890. sem. Zastopani so dr. Tavčar, Trdina, Maselj Fr. Podlimbarski, Milčinski, Govekar, Ivan Cankar, Meško, Finžgar, Murnik, Golar, Pugelj, dr. Lah, dr. Kraigher in Novačan.

Knjiga je bila v glavnih potezah pripravljena že pred vojsko in teksti — razen Podlimbarskega, Kraigherja in Novačana — tudi aprobirani od »Društva hrv. srednjoškolskih profesorov« za šolske svrhe. Izšla je šele leta 1919.; predgovor, kjer so navedeni glavni podatki tega mojega referata, je datiran z majem 1919. Zato se mi zdi, da bi bil g. pisatelj lahko še naknadno uvrstil med tekste enega ali drugega izmed naših mlajših, predvsem iz Dom in Svetovega kroga, n. pr. da omenim poleg drugih le Preglja in Izidorja Cankarja. Prav škoda tudi, da ni g. dr. Ilesič nekoliko natančneje ocenil posameznih pisateljev, kar nam sam izjavlja v uvodu. Hrvatsko občinstvo bo sicer čitalo te primere posameznih pisateljev, toda večkrat jih ne bo znalo kam uvrstiti. Zato bi želeli pri eventualni drugi izdaji, oziroma, če se bodo take izdaje prirejale tudi za srbsko občinstvo, da se ta stvar izpopolni, kajti knjiga bo potem daleko bolj ustrezala svojemu namenu, ki je bil prvotno označen kot šolski. Seveda bo izbor tekstov pri eventualni drugi izdaji tudi moral biti nekoliko drugačen in bolj tehtan, kot pa n. pr.: ... »če pa klerikalci prirede besedico za kmečko ljudstvo, se vrši v nedeljo po večernicah in je komej zabavnejša od njih« ... (Kontrolor Škrobar, 221). Psovka »klerikalci« nas niti najmanj ne razburja. Hudo nam je le za dragoceno knjigo, ki bi ob splošnem pomanjkanju lahko služila v šoli, ki pa vsled takih mest ne spada prav v roke naše mladine, — na drugi strani pa tudi za g. pisatelja Kraigherja, ki stoji v prvih vrstah naših umetnikov in ki bi ga kako drugo, bolj izbrano mesto lahko dosti ugodneje označevalo.

Ivan Mazovec.

† **Ravnatelj Viktor Bežek.** Dne 21. decembra 1919 smo v Ljubljani pokopali ravnatelja goriškega učiteljišča g. Viktorja Bežka, rojenega leta 1860. Izgubili smo z njim enega naših najboljših mož, izmed prvih naših kulturnih delavcev. Slovensko pedagoško slovstvo in »Slovensko šolsko Matico« je zadel silen udarec. Kar je rajnik spisal, je bilo vse v prikupni obliki in t e m e l j i t o. Bil je vzor temeljitega moža. Že kot dijak je bil izredno podkovan v vseh strokah. Saj je znano, da je bivši gimnazijski ravnatelj Jakob Smolej v 8. razredu vzklíknil kmalu potem, ko je Bežek zapustil ljubljansko gimnazijo in odšel na vseučilišče: »Hier sind einst Griechen gesessen!« — Za Dom in Svet je v letu 1891. spisal lepo razpravo »O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih«, ki je v njih razložil svoje nazore o najboljšem načinu pouka v nemščini. Spomin Viktorja Bežka bo med slovenskim ljudskim in srednješkolskim učiteljstvom ostal vekotrajn.

D.

Glasba.

Koncert Pero Stojanović. V veliki dvorani Narodnega doma se je vršil dne 22. dec. 1919 koncert srbskega skladatelja ob sodelovanju naših domačih glasbenikov, gospé Negro-Hrastove in gg. Nika Štri-

tofa, prof. Karla Jeraja, Ladislava Czernyja in Rudolfa Paulusa.

Pero Lazar Stojanović je vijolinist, ne samo virtuoza na svojem godalu. Predstavil se je v prvi vrsti kot proizvajajoč umetnik, kot interpret velikih glasbenih duhov. Stojanović je muzikalen, tehnično obvlada svoj inštrument z lahkoto; uživel se je popolnoma v njegove posebnosti in zahteve, vé, koliko mu smé zaupati in kako se dajo iz njega izvabiti vse muzikalne vrline. Uživel se je pa tudi v pojmovanje in namere raznih skladateljev, od katerih so nekateri živeli v povse drugem kulturnem osredju, kakor mi; zamisliti se v kulturno preteklost z duhom in čutom, to je znak umetnika. V tem pogledu je tudi zadovoljil ne samo široke plasti svojih poslušalcev, ampak tudi strokovnjake med njimi.

Stojanović se je pa predstavil našemu občinstvu tudi kot skladatelj. Arija iz njegove komične opere »Tiger« (zlož. 1905) in njegov »Valse ronde I.« ter izvenprogramski dodatek: »Scherzo« iz komične opere »Ljubica na strehi« pač ne opravičujejo še sklepne sodbe. Vendar bomo smeli reči, da vsaj v dramatični glasbi ni njegovo težišče. Vse je čednopotezno, izpiljeno, korektno, blagodoneče, vendar ne diha iz teh lepoumerjenih napeskkih potez nobeno izredno svojstvo. Skladateljeva šola to precej pojasnjuje. Kompozicijo je študiral na Dunaju pri Richardu Heubergerju in Robertu Fuchsu — oba sta Štajerca. Kot glasbenika neoporečna v skladbi, pravilna v harmoniji, milopotezna v melodijskih črtah, finočutna hromatika — a vse brez prononsirane individualnosti. To sta prenesla tudi na svojega učenca. Morebiti si ta utre še svojo pot in najde novo smer; ima šele 42 let (rojen je v Budimpešti 6. sept. 1877). Vsekako pa obeta kot vijolinist v proizvajanju drugih mojstrov največ. Tudi tu učinkuje tradicija pouka. Vijoline se je učil pri Evgenu Hubayu in Jakobu Grünu v Budimpešti. Prvi je študiral pri Jos. Joachimu (rojenem na Ogrskem) v Berlinu; potem je sodeloval v Parizu v Pasdeloupovih koncertih in je stopil ondi tudi v ožji stik z Vieuxtempsom. Ta »vijolinska« preteklost je vplivala tudi na Stojanovića. Grünov pouk je premostil vrzel med Budimpešto in Dunajem, kajti Grün je bil učenec dunajskega konservatorija. Poučeval ga je Jos. Böhm.

O proizvajanih točkah samo kratke pripombe. — Gius. Tartini (1692—1770) je bil nadarjen Piranec v dobi, ko je potekalo življenje ob naših morskimi bregovih skoraj brez skrbi in je bilo na svetu še nekaj zdrave romantike. Ti odnošaji so izgodili v Tartiniju neizčrpano množino muzikalnih misli, ki mu prekipevajo izpod peresa in izpod loka. Kakor sem že opazil, se je zamislil Stojanović umetniško popolnoma v ono dobo, tako, da je sviral Tartinijevo skladbo ne kot moderen človek 20. veka, ampak kakor da je prišel iz 18. veka med nas. Vse pohvale vredno je bilo tudi spremljevanje gg. prof. K. Jeraja, L. Czernyja in R. Paulusa, ker se je diskretno podredilo glavnemu glasu in tako doseglo enoten, skupen umetniški učinek. Vobče moremo trditi, da je bila ta točka stilistično najboljša.

J. S. Bachov (1685—1750) koncert v e-duru za vijolino in klavir je bil gotovo neoporečen, kar tiče pojmovanja in izvajanja. Gg. Stojanović in Štritof sta igrala prešinjena umetniškega duha Bachovega, dasi v modernejšem pojmovanju. To me ni motilo. A nekaj drugega